

(Slovstvena) folklor – grešni kozel slovenske kulture?

V slovenski javnosti doživlja folklor dvoja izjemno kontrastnih si stališč: na eni strani nezdravo idealiziranje, ki dosega svoj negativni vrh v skomercializiranem folklorizmu,¹ na drugi strani pa pomanjkanje refleksije o njej vodi v pretirani odpor do nje.²

Prav temu vidiku je posvečen tukajšnji članek. Građivo za svoje opažanje črpa iz slovenske publicistike, kjer dobiva pojem folklorne izrazito negativen predznak, posebno ob vprašanih kulture in narodne identitete.

»Ne moremo se zadovoljiti le s folklornim značajem narodne kulture,«³ je vsekar smiselna kritična ugotovitev. Toda vprašljiva je predpostavka, ki enači folkloro s čim poljubnim, kot nekaj zasebnega in vulgarnega.⁴ Tudi v binomu z domačijstvom dobi pojem folklorne sumljiv prizvok⁵ in podobno je v zvezi z lokalnostjo.⁶ Za kaj gre v tej zvezi, slikovito in brez dlake na jeziku eksplicira Alojz Rebula: »Na Slovenskem, tej gredici, ki ostaja še naprej ruralna in folklorna, brez odraslejšje civilnosti, brez pravega političnega čuta... zamejstvo celo utegne pomagati, da se Slovenija izliže iz kalupa folklorne province v zavestno narodno skupnost.«⁷

Nedvoumno kritični so avtorji do folklorne, kot se ta kaže v koncepciji slovenskega turizma: »To se pravi: 1500 let po naselitvi, 400 let po svoji prvi knjigi, 150 let po boju za zedinjeno Slovenijo naj bi še naprej ostali folklorna lisa, s civilno polzavednostjo, za malček eksotičen oddih turistom in za rezervo sosednjih imperalizmov?«⁸ »... kje so tiste vrednote slovenstva, ki so nam podarile identiteto in ki jih nimamo pravice poplitviti na turistično folklorno posebnost,«⁹ in drugi se pridru-

* Dr. Marija Stanonik, SAZU v Ljubljani.

¹ Marija Stanonik, O folklorizmu na splošno, Glasnik Slovenskega etnološkega društva, 30, Ljubljana 1990, št. 1–4, str. 20–42. Ista, Slovstveni folklorizem, Nova revija, 11, Ljubljana 1992, št. 121–122, str. 673–683.

² Marija Stanonik, Blišč in beda slovstvene folklorne, Naši razgledi, 24. nov. 1989, str. 652–653.

³ Radijska oddaja za zamejske Slovence, 23. 11. 1982, Radio Ljubljana.

⁴ »Nacionalizacija oziroma etatizacija kulture tudi ne dovoljuje več razločevanja med uporabno in neuporabno kulturo, kvečjemu dovoljuje narodnost (etnično strukturo) oziroma kulturo na njenem folklornem ali pa zgolj zasebnem nivoju. V takšnih pogojih (...) ne moremo več govoriti, da hoče država uporabiti narod, ker ga potrebuje za svoj obstoj in ga torej ohranja; ampak moramo govoriti, da država narod uporablja zgolj kot potrošno sredstvo in ga torej – čim bolj se sama razvija in krepi – uničuje. Rekel sem, da kulturi v takšnem položaju ne preostane drugega, kot da se folklorizira (ali vulgarizira v smislu gesla ‚vsi smo mi ustvarjalci‘) in privatizira. To pomeni, da bi ustvarjalcem preostalo samotarsko, zasebno ustvarjanje, ki ga ni mogoče preprečiti, ki pa še ni ali ni več kultura.« Dimitrij Rupel, Nacionalizacija ustvarjalnega dela, Nova revija, 4, Ljubljana 1985, str. 312.

⁵ »Kristjan tvega v politiki le, če pozabi na ljubezen do bližnjega. Seveda je Peterle govoril tudi o čisto določni politiki in o svoji stranki. Ni se šel kakega folklorne ali domačijskega apostolstva.« Štefan Kališnik, Draga, Naši razgledi, 25. septembra 1992, str. 602.

⁶ »Zavest kritične (s tem v enem delu zoper meščanske) kulturne elite, med katero so spadali prav štirje impresionisti, se je trezno in mirno tega zavedla. Njen zavestni načrt je bil dati Slovincem intelektualno kulturno vrednotno osnovo za samobitno državno družbo: seveda ne le folklorno lokal(isti)čne osnove – sem sta rinila Gaspari in Vesnani –, ampak univerzalno osnovo: svet sam.« Taras Kermauner, Od narodnega k božjemu, Oznanjenje, 10, št. XII, Stranice 1992, str. 4.

⁷ Alojz Rebula, Vrt bogov, Ljubljana 1986, str. 271. Isti, Dnevnik 1967, Celovski zvon, 4, št. 11, Celovec 1986, str. 43.

⁸ Alojz Rebula, Dobronamerni estetizem, Družina, 40, Ljubljana 1991, št. 35, str. 11.

⁹ Edvard Kovač, Slovenci med izročilom in prihodnostjo, v: Ranc Rode, Slovenska nacionalna zavest, Ljubljana 1992, str. 49.

žujejo s podobno distanco.¹⁰ Daleč najbolj ustvarjalen je v njenem izražanju Alojz Rebula, ki si pri tem pomaga s prostorskimi (»subalpska«, »subplanetska« folklor) in časovnimi (»polfolkloristične zarje«, »kulturno folkloristična doba«)¹² koordinatami, ki v sobesedilu dajejo folklori pečat zaostalosti.¹³ Pri tem ni osamljen, saj je podobno razpoloženje do nje ne le v literarnih,¹⁴ ampak tudi v glasbenih krogih.¹⁵

Iz tega gradiva ni pričakovati terminologizacijskih postopkov leksema folklor in njene celotne besedne družine; le iz sobesedil in diktije pisanja ter primerjalne analize posameznih izjav je mogoče sklepati o njegovem pomenu. Po zgledu ene od njih: »Kultura se kljub... rada popači ter se spremeni v folkloro brez duše,«¹⁶ kaže, da naše okolje dojema folkloro kot degradacijsko stopnjo kulture in ne za humus, iz katere, nasprotno, kultura raste in se obnavlja. Od tod ob pojmu folklor vedno občutek nelagodnosti in ogroženosti, da »nas porivajo v folkloro,«¹⁷ in teza, da je »folkloro slovenstvo« že prva psihološka stopnja k asimilaciji,¹⁸ kajti »Domovina ni geografski pojem in ne folklorističen, kot nekateri zaničljivo razlagajo.«¹⁹ Najbolj celostno je s primerjavo na drugih področjih pomanjkljivost folklornega izhodišča glede na kulturo prikazal Edvard Kocbek: Kultura Slovencev je postala muzej evropske psihološke in normativne tehnike, kompendij nenaravnih življenjskih rešitev. V verskem življenju smo zašli v moralizem in spiritualizem, v prosvetnem delu smo kopicili površno znanje, v vzgoji smo se bližali nenaravni idealu dobrega in pridnega človeka, v politiki smo obstali pri občinskih zmagah, v gospodarstvu smo poudarjali skromnost in varčevanje, v tako imenovani pravi kulturi pa smo razvijali folklorne sublimite. V vsem življenju je še danes določno videti stalno oddaljevanje od konkretnega, v vseh naših mislih in delih je razlito bolno razpoloženje.²⁰

¹⁰ »Če pomislim na etnografske in folklorne konzerve, ki jih že precej časa serviramo neumnim turistom kot arhaično-eksotične reči za zabavo, mi gre na bruhanje. Jaz bi raje imel svoje sadove z živega drevesa.« Jurij Koch, Zakaj pišem ali mislim ob branju Sartra, Naši razgledi / Razgledi po svetu, 23. septembra 1983, str. 537.

»Kako si bomo napeljali niti na Sever in Zahod? S folkloro in turizmom ali morda z lastno vojsko? Folklor je precej podobna furlansko-avstrijski. Turizem ni naravnan na petičneže. Lastne vojske, kmečke, puntarske ali protiturske pa ob obeh vojnah so se izkazale za boljše ali zmagovite, če niso bile državno subvencionirane.« Živa Vidmar Trbižan, Marginalni problemi ali Enciklopedija Jugoslavija danes, Delo, (Pisma bralecev), Ljubljana, 1. 6. 1991, str. 30. Izjemen primer, da folklor v zvezi s turizmom ni zasramovana: »Čipkarstvo... predstavlja pomembno folklorno-turistično prvino naše dežele.« Slobodan Poljanšek, Klekljanje na Žirovskem, Žiri 1991, str. 9.

¹¹ »In to je hotel Slomšek (poleg še česa, kar je dvigalo slovenstvo iz subalpske in subplanetske folklorne v neke druge razsežnosti)... Postati narodnjak v trenutku, ko država Slovenija stopa v svet, pomeni predlagati ji coklo, jo ovestiti s subalpsko folkloro.« Alojz Rebula, Spomenik pristnosti, Družina, 40, Ljubljana 1991, št. 42, str. 14.

¹² Alojz Rebula, Pastir prihodnosti, Celje 1992, str. 53, 203.

¹³ »Če smo torej Slomšku odkrili spomenik v mestu »z grozdom«, ga nismo odkrili nazadnjaštvu in folklori, temveč vrednosti in kulturi – če nekateri ne morejo brez Evrope, – Evropi.« Glej op. 11.

¹⁴ »Ko slovenski katoliki niso umirali niti za narod, temveč za folkloro.« Marjan Rožanc, Manihejska kronika, Ljubljana 1990, str. 171.

¹⁵ »Pri 'načelnem', le jezikovno doslednem razglašanju (tonsko nedefiniranega slovenstva, ki ga je po 'splošnem okusu' prevajala v mešanico folkloriziranega liedertafla in salonske patetike, še vedno na začetni stopnji nacionalnih botenj 19. stoletja...« Borut Loparnik, Slovenska glasbena in slovenska cerkev: 19. stoletje, v: Vloga cerkve v slovenskem kulturnem razvoju 19. stoletja, Ljubljana 1989, str. 156.

¹⁶ Drago Klemenčič, Med Avstralijo in Slovenijo se razdalje manjšajo, Družina, 39, Ljubljana 1990, št. 40, str. 9. (Navedeno izjavo je dal Valentin Bazilij).

¹⁷ Alojz Rebula, Tudi literate moti Slomšek? Družina, 40, Ljubljana 1991, št. 43, str. 11.

¹⁸ g... predavanje Beneškega Slovence Ferrucia Clavore o današnji slovenski narodni problematiki... je izpostavil(o) vrsto izvirmih, a problematičnih stališč, ki so tudi izzvala ugovore, češ da se ogreva za folkloro slovenstvo,... »Vesti iz slovenskega sveta (rubrika), Celovski zvon, 7, Celovec 1989, št. 27, str. 44.

¹⁹ Marija Petrov-Slodnjak, Pojdim v Evropo vzravnani, Družina, 41, Ljubljana 1992, št. 11, str. 12.

²⁰ Edvard Kocbek, (1938) v: Svoboda in nujnost, Celje 1989, str. 78.

V zvezi z jezikovno problematiko slovenskega naroda je postala sintagma »*folklorna zanimivost*«²¹ že kar stereotip s pomenom hudo razvrednotenega bistva njegove identitete. Enako pomensko vrednost ima sintagma »nezanimiva, folklor«²², »folklorni privesek«²³, »folklorni okrasek«²⁴, kar vse označuje v kontekstu razmišljanj o slovenski samobitnosti in njeni samostojni kulturi kot nekaj pejorativnega. Tako stališče do folklorne dopolnjujoče se povzemata tile izjavi: »Pogoji za ‚mednarodno maturo‘ slovenščino ponižujejo na raven folklornosti, iz katere se dijaki teh šol dvigajo v mednarodno veličastje angleščine in tujine.«²⁵ »Zato, če se v Evropo ne bomo vključili z vsemi pogoji za ohranitev nacionalne suverenosti, in gospodarska samostojnost je eden njenih najpomembnejših členov, se kaj lahko zgodi, da bo končni rezultat naše vključitve v Evropo v tem, da bosta ‚okupacija‘ in razdelitev slovenskega nacionalnega prostora, kakršni smo v nasilni obliki doživeli med vojno, v drugačni obliki, neopazno, v rokavicah, in sicer na tistih segmentih, ki so odločujoči nosilci nacionalne suverenosti v sodobni civilizaciji. Rezultat pa bo isti: *redukcija slovenstva na folklorno jezikovno posebnost* ob morebitni deželni administrativni posamičnosti . . . Tako se danes kaže kot edini možni odgovor, ki naj zajezi sesipanje slovenstva, domačijstvo – kot vzorec kulturnega, civilizacijskega in religioznega samouresničevanja. *Ta trend pa zagotovo vodi v marginalizacijo slovenstva, če ne kar v postopno zamiranje na neko neizrazito folklorno posebnost.*«²⁶ Nešolana, a načitana žena se jima pridružuje z nedvoumno hierarhizacijo semantike, ki je predmet tukajšnje obravnave: »Jaz sem odšla v partizane na Primorskem oziroma na Tolminskem, kjer sem rojena, z željo, da *bomo Slovenci v zgodovini obstajali kot narod in ne le kot folklorna skupina.*«²⁷ Kaj to konkretno pomeni, je mogoče razbrati iz doživljanja naših ljudi na tujem »V izseljenstvu nas v tem času ‚žuli‘ vladna politika RS, ki nam poleg do izseljencev krivičnih zakonov (stanovanjski, denacionalizacija, državljski itd.) kot subjektom ne daje nobene

²¹ »Zakaj so se Slovenci že v šestdesetih letih začeli upirati ideji odmiranja narodov in njihovega stapljanja v enotno jugoslovansko ljudstvo? Ker bi v procesu stapljanja kot majhen narod med prvimi začeli izgubljati svojo etnično identiteto, svoj jezik, svoj način življenja in bi se naša identiteta v kratkem času zreducirala na *folklorno zanimivost.*« Vladimir Kavčič, Narodnoosvobodilni boj in revolucija iz današnje perspektive, Borec, 41, Ljubljana 1989, str. 987.

»Vsiljevanje posebnega zveznega zakona o javni rabi jezikov manjšin v zadnjih letih opozarja, da bodo poskušali privrženci ‚močne in trdne Jugoslavije‘ z novimi ustavnimi rešitvami tako na vsedržavni kot na republiških ravneh manjšine omejiti na *folklorne zanimivosti* posameznih delov države in jih imeti pod nadzorom establishmenta. Lojze Kante, Delo, 15. 6. 1989.

»Če se bo skazalo, da argentinska dramatika ne ostaja na pozicijah domobranske agitke-eroike niti na eksistencialističnem humanizmu, ampak da živo pričuje krščanstvo, ji bo mogoče priznati izjemen pomen, da že udejanja slovensko krščansko umetnost ali pa da jo vsaj uvaja. Tako ne bi bila le *folklorna zanimivost*, le barvita posebnost, le kulisa, ki spada v nacionalen fundus, ampak moč, ki se ji bo morala slovenska zavest v celoti odpreti, če bo hotela še vztrajati na tem svetu.« Taras Kermauner, Kdo je komu brat, Revija 2000, št. 50/51, Ljubljana 1990, str. 396.

²² »Kasneje, ko je Jugoslavija doživela gospodarski preporod in je bila njena »uspešnost« tako rekoč na dlani, se je tudi potreba po znanjem sovražniku omilila. Takrat smo mi, bivši dokaz brutalnosti, postali *nezanimiva folklor.*« Ivan Verč, Pogovor z Ivanom Verčem, Nova revija, Ljubljana 1988, str. 1894.

²³ »So Irci kaj drugega kot *folklorni privesek* angleškega sveta. Mar ni pred tem spoznanjem zbežal veliki angleški pisatelj irskega rodu Joyce iz rodnega Dublina v svet. Slovenski genij pa ostaja uporno zvest slovenski besedi in domači zemlji. Zaradi njega ostaja slovenstvo živo ves čas svoje zgodovine vsemu nasilju navkljub.« Peter Kovačič-Peršin, Enigma večnosti, Revija 2000, št. 64/65/66, Ljubljana 1992, str. 26.

²⁴ »Medtem kot je (slovenski narod – op. MSS) počasi prihajal k sebi, je dojel, da so mu jezik tudi pustili, a samo začasno, kot nekakšen folklorni okrasek, nekaj prehodnega, nekoliko smešnega, bolj ali manj motečega, za jodlanje morda primernega, sicer pa nezaželenega.« Alenka Puhar, Avtoportret, quasi una fantasia, Nova revija 9, Ljubljana 1990, št. 95, str. 396.

²⁵ Jože Toporišič, Sklepi zborovanja slavistov, Delo/Knjževni listi/, 12. 10. 1989, str. 5.

²⁶ Peter Kovačič-Peršin, Geopolitične koordinate slovenstva, Revija 2000, Ljubljana 1990, št. 52/53, str. 20, 22.

²⁷ Pismo Albine Lapanja-Zmage Cirilu Zlobcu, Ljubljana, 4. novembra 1986 ob izidu Zlobčeve knjige Slovenska samobitnost in pisatelj.

možnosti za povezavo z domovino. *Ostajamo nekaka folklorja, ki ji vsi ploskajo, drugega pomena in vsebine pa ni.*²⁸

Vtis, da v slovenski publicistiki postaja folklorja sinonim za negativno procesualnost, je najbolj očitno potrjen v temle odlomku: »V moderni civilizaciji so medetnične interakcije pogoste, vzajemno vplivanje običajno, specifičnosti tradicije in delovanja pa s tem manj poudarjene. Zaradi tega ne poznamo več čisto samosvojih kultur, na drugi strani pa modernost tudi ne implicira uniformizacije, saj poteka prevzemanje vplivov predvsem na nižjih dveh nivojih etničnega, pa še to vedno relativno samosvoje, na s posebnostmi etnične biti določeni način. Arhaične vsebine ostajajo v povezovalnih prizadevanjih večji del na nivoju integracije in ne asimilacije, torej nedotaknjene. Problem, kot rečeno, nastane šele tedaj, ko se kontaminira sama bit (jezik etnosa in temeljne oblike mišljenja). *Tedaj se začne etnična skupnost podirati kot hiša iz kart – najprej se spremeni v folklorja, nato pa samo še v zgodovinski pojav.*«²⁹ Podobno pojmovanje, da folklorja označuje fazo upadanja, propadanja, razpadanja, je razvidno iz tele misli: »Pri iskanju identitete je končno vprašljiva tudi vidnost, saj nima Cerkev nobenega zagotovila, da jo bo družba videla tako, kot Cerkev želi. Družba, ki je tudi sistem znamenj, jo kaj lahko uvrsti med *folklorne ostanke* in častitljive zgodovinske spomenike, kjer življenja že davno ni več.«³⁰

Če je razumeti dejstvo, da so do folklorja zadržani sociologi, ki jo povezujejo z romantičnimi koncepti,³¹ je presenetljivo, da se predsodkov do nje še zmeraj ni otresla etnološka srenja, kljub temu da jo je uradno celo sprejela v svoj univerzitetni študijski program, in to na podlagi nemajhnih naporov zadnje generacije slovenske (slovstvene) folkloristike, da bi svoj predmet, metodologijo in cilje kar najbolj skrbno definirala.³² Kot pred desetletji, ko si je slovenska etnologija prizadevala predmet folkloristike znivelizirati na zgolj etnološki vidik obravnav in s tem anulirati stroko, beremo torej še dandanes: »Kulturno identiteto slovenskega prostora smo želeli prikazati skozi pogled etnologije kot znanosti, torej kaj lahko etnološka veda na Slovenskem danes pove o slovenski kulturi in narodni identiteti. Že v osnovi smo želeli sodelovanje z drugimi postaviti na etnološke raziskovalne temelje in *nakazati svoj odmik od romantičnega in folklorno-sentimentalnega prikazovanja*, domačih krajev in preteklosti na Slovenskem.«³³

Nasproti popolni deklasiranosti obravnavanega pojma, kadar gre za slovenski kontekst, pa slovenska publicistika folklorja napolnjuje s pozitivno vsebino, kadar piše o tujejezičnem kulturnem okolju. Zgledi: »In kje so korenine in kje posebnosti, kje lepota obstajanja, kje nezlomljiva klenost vztrajanja pri mačehovski, anonimni zgodovini, če ne v mitu, v folklorju, v lirizmih pejsaža, v ljudskih posebnostih,

²⁸ Peter Urbanc, Klerikalci in antiklerikalci. Rodna gruda, 39, Ljubljana 1992, št. 10, str. 3.

²⁹ Gregor Tomc, Slovenski etnični značaj, Nova revija, 12, Ljubljana 1993, št. 134/135, str. 207.

³⁰ Drago Ocvirk, Solidna Cerkev, Nova revija, 12, Ljubljana 1993, št. 134/135, str. 277.

³¹ »Ovire, ki zadržujejo moderne sociologe pri definiranju nacije, so povezane z nezaupanjem do romantičnih konceptov (zgodovinski romani zbiranje pravljic, iskanje 'korenin' v jeziku in folklorju)«. Dimitrij Rupel, Odgovor na slovensko narodno vprašanje, Nova revija, 6, Ljubljana 1987, št. 57, str. 57.

³² Prim. Marija Stanonik, Slovstvena folklorja v domačem okolju, Ljubljana 1993, in na straneh 133–134 navedene razprave.

³³ Daša Hribar, Predstavitev tematske številke etnološke sekcije, Slovenski svet, 2, Ljubljana 1992, št. 5, str. 3. V tej interpretaciji pomeni folklorja nekaj nezrelega, kar dobro ponazarja tale navedek, v katerem ima osrednjo težo glagol *omejiti*... površnost, lahkomiselnost, lagodnost, ki ji prija, da se versko življenje *omeji* na folklorno obarvano praznovanje božiča in velike noči in na pritegnitev verskih obredov k važnim družinskim dogodkom, kjer naj večja sijaj slovensosti ali blaži žalost. (Breda Cigoj-Leben, Duha stanovitnosti v meni obnovi, Družina, 42, Ljubljana 1993, št. 46, 28. 11. 1993, str. 9.)

da ne rečemo junakih? ... Tako imenovani magični realizem mladih južnoameriških literatur ... je tak spoj prvinske folklorne, mite in rafiniranega primitivizma celega spleta visoko razvitih izmov zahodnih estetsko idejnih umetnostnih tokov.«³⁴ »Baskovski antropolog se ob brskanju po folklori sprašuje o preteklosti, ki je v srcu sodobnega človeka ... Po drugi strani ... ni mogoče preučevati problemov folklorne v deželah, kot so Francija, Italija ali Španija, ne da bi upoštevali zgodovino teh narodov, zlasti še zgodovino zahodnega krščanstva.«³⁵ »Folklor kot neizčrpen vir ... Folklor je eden izmed glavnih dejavnikov, ki oblikujejo ljudsko nacionalno specifičnost forumske književnosti.«³⁶ »Če posameznik v okviru družbenega projekta ni v stanju, da se »izrazi« ali ali ker mu ta družbeni projekt ni pri srcu in ga ne stimulira kot individuuum ali ga celo omejuje, pa zaradi tega ne more do svoje entitete, mora svojo entiteto iskati izven identitete in izven tako imenovane družbene strukture. Tako postane pripadnik skupine, ki sebi zastavlja, vsaj navidezno, cilj in naloge epohalnega pomena: obstanek in prestiž nacije ali nacij, očuvanje tradicij in nacionalnih svetinj, folklornih, filozofskih, etičnih, književnih itd.«³⁷

Kaže, da na tako spremembo vpliva na le tuja snov, ampak tudi naklonjenost, boljše rečeno: zdravo razmerje do folklorne drugod, kar pomeni, da je ne zavračajo že vnaprej ali kvečjemu ocenjujejo kot nekurantno blago, kot se to dogaja pri nas, ampak je njen položaj med drugimi dejavnostmi sorazmerno enakovreden: »Seveda je jezik samo eno od izrazil, s katerimi se izpoveduje duša naroda, ki se sicer izživlja v najširši bivanjski mnogoterosti, od politike do gospodarstva, od glasbe do arhitekture, od folklorne do vernosti.«³⁸ Če v takih okoliščinah doživi kritiko, je to seveda življenjsko: »Če hočemo okrepiti nedavno doseženo in še ne dovolj izoblikovano državo, se moramo zavedati, da demokracije ni brez ljudstva, vendar se ljudstvo ne ohranja pri eksistenci zgolj s folkloro, kulturo in tržnim gospodarstvom. Zavedati se moramo, da je demokracija skrb za skupno narodno in državno usodo, kjer ni mogoče izključiti nobenega člana.«³⁹

Morda je zadnji čas res zaznavati odjugo, ki tudi folklori priznava pomemben delež v zastopanju slovenske narodne identitete: »Odkrivati, spoznavati vsako, tudi najmanjšo sled slovenstva v besedi, pesmi, molitvi, likovni umetnosti, folklori, drži, šegah, navadah ... Da bi zazrti v te gredice samotnih naselij Rezije, Benečije, Kanalske doline, Slovenske okrogline v Porabju zaznali vso svojo dušo, jo spoštovali in vzljubili. To so žlahtne cvetke, mojega, tvojega, našega rodu. Korenine naše – naše je življenje!«⁴⁰

Glede na prikazano stališče slovenske publicistike do folklorne deluje kot izjema, ki potrjuje pravilo, kadar pride v sam vrh vrednotenjske lestvice: »Pri tej pesmi bi se najlažje dejali, da se približuje tisti zvrsti, ki bi jo označili za preprosto, iskreno izpoved, ki se bliža izvorom šansona, trubadurske pesmi ali pesmi narodnih pevcev, skratka folklori v najžlahtnejšem pomenu besede.«⁴¹ Avtorica navedene izjave z njo dokazuje, da računa tudi na manj žlahtno folkloro, recimo slabo, a nikakor ne misli, da je taka vsa. In to je življenjsko gledanje nanjo. Brez odbija-

³⁴ Jože Snój, Po bližnjici iz folklorne, Delo/Književni listi, 29. 3. 1979, str. 14.

³⁵ Emilia Crespo-Christian Delacampagne, Carobaroja in ljudsko izročilo, Naši razgledi/Razgledi po svetu, 11. julija 1980, str. 399.

³⁶ Richard Sirbu, Folklor kot neizčrpen vir, Delo/Književni listi, Ljubljana, 2. oktobra 1990, str. 16.

³⁷ Drago Bajt, Ob odprtem oknu Danila Kiša, Delo/Književni listi, Ljubljana, 2. oktobra 1989, str. 3.

³⁸ Alojz Rebula, Na slovenskem poldnevniku, Maribor 1991, str. 126.

³⁹ Andrej Rot, V objubljeni deželi, Ljubljana 1992, str. 125.

⁴⁰ jz (= Jože Zadravec), Naj se nikoli ne ospe, Družina, 42, 10. oktober 1993, št. 39, str. 10.

⁴¹ Neva Mužič, na III. programu radia Ljubljana v oddaji o šansonu 22. 11. 1989. Pripravila jo je Meri Avsenak.

jočega priokusa je pojem folklornega vključen v tole razmišljanje: »Verjetneje je, da so se v Slovencih po izvršeni etnogenezi v začetku srednjega veka ohranile prastare lingvistične ostaline, da ne omenjamo folklornih posebnosti in izročil, ki so brez dvoma silno stara.«⁴²

Posamezna strokovna okolja pri nas folkloro različno definirajo,⁴³ vendar iz predstavljenega gradiva ni vselej jasno, kakšen pomenski obseg je leksemu folklor določen. Iz sobesedila je sklepati, da ne gre vedno za slovstveno folkloro, morda pa pojem marsikdaj niti ni reflektiran, ampak uporabljan bolj v čustvenem afektu. Zato je tudi s strani pričujoče analize preciziranje v tem smislu opuščeno, ker bi bili rezultati morda nezanesljivi. Ob razgrnjeni problematiki je mogoče le zastavljanje vprašanj, zakaj doživlja v elitni slovenski zavesti folklor tako odklonilna stališča. Je to krčevito zavračanje rezultat strokovnega zamudništva, da raziskovalni dosežki niso bili sodobno predstavljeni javnosti? Nasledek nepremišljene enačenja folklorne in folklorizma? Ali gre za nepredelan kompleks manjvrednosti in večvrednosti hkrati, ki se projicira na določen izsek kulture kot take? Morda pa je odbijajoče razmerje do folklorne na slovenskih tleh razumeti kot še zmeraj trajajočo fazo reakcije na veliko ceno, ki bi jo imela v prejšnjem stoletju? Kot da bi (zgodovinsko gledano) folklor ne bila zibelka kulture in potemtakem ena od razsežnosti narodne identitete: »Res je, da Slovenci nimamo enotnega narodnega tipa. Toda celokupnost tega, kar je Slovenec ustvaril na polju folklorne kulture, ne razvojno ne idejno formalno ne moremo istovetiti s tem, kar so ustvarili obdajajoči nas narodi.«⁴⁴ »Folklor ne odмира. Živa je, kakor je živ genij naroda, z njim živi, z njim umre. Dokler pa je narod živ, mu mora biti mar njegove folklorne, se mora brigati zanje. Saj je folklor poleg jezika tisto, kar je najbolj in samo njegovo.«⁴⁵ V luči omenjenih dveh ugotovitev je razumeti pogum Jožeta Pogačnika, da je za določeno literarno obdobje zapisal: »Pozornost slovenske književnosti se je obrnila na tisto, kar najbolj izraža bit našega človeka, na folklorno bogastvo.«⁴⁶ Trditve seveda ni jemati absolutno, saj ne gre za mitiziranje ali fetišiziranje, je pa spodbujajoča, ker sodi v vrsto tistih, ki (slovstveno) folkloro doživljajo kot vrednoto.

Podobno pozitivno je uporabil pojem Rastko Močnik leta 1988, ko so ga anketirali, kaj misli o prodaji Mladine na ulici. To je bilo tisti čas namreč znamenje rahljanja že dolgo utečenih kolesnic javnega življenja. Tako torej dr. Rastko Močnik: »Mislim, da je to zelo pomemben pojav, ki gre v smeri splošnega razvoja obnove mest oziroma pridobivanja tiste funkcije, ki so jo (mesta) izgubila po drugi svetovni vojni ne samo pri nas, ampak povsod po svetu... Zdaj mislim, da mesta spet pridobivajo socializacijsko funkcijo, kjer se ljudje srečujejo, kjer se je mogoče pogovarjati in postajajo žarišča informacij. S tem se pa tudi razvija nekakšna nova folklor, ki daje tej zadevi še poseben šarm in kot človek to zelo pozdravljam.«⁴⁷

⁴² Davorin Vuga, Kapiteljska njiva v Novem mestu, Rodna gruda, 40, št. 8-9, 1990, str. 16.

⁴³ Marija Stanonik, Slovstvena folklor kot terminološko vprašanje, Traditiones, 21, Ljubljana 1992, str. 25-27.

⁴⁴ Izjavo Stanka Vurnika navaja Vilko Novak v Traditiones, št. 10-12, Ljubljana 1984, str. 179.

⁴⁵ Niko Kuret, Folklor ne odмира, Delo/Sobotna priloga, 17. maja 1969, str. 17.

⁴⁶ Jože Pogačnik, Čas v besedi, Maribor 1963, str. 126.

⁴⁷ Vabilo na ogled dokumentarnega videofilma, Nadja Valentinčič, Ulični prodajalci Mladine v Ljubljani, april 1988 (odlomki izjav).

V premislek: kaže, da folklorja doživlja negativno konotacijo, kadar zaznamuje proces zamiranja nečesa pred našimi očmi, je torej sociološka kategorija, ki se nanaša na sodobnost in se nas konkretno tiče. Kadar pa zaznamuje rezultat takega procesa v preteklosti, da smo priče le najbolj trdoživim ostankom davne duhovne kulture, utegne doživeti folklorja – kot ime zanje – pozitivno konotacijo. Seveda pa v obeh primerih pojem označuje nekaj upadajočega. Je torej v tem, da sociologija veliko bolj kot etnologija prežema našo publicistiko, iskati odgovor na vprašanje, zakaj doživljajo folklorni pojavi, če sploh gre zanje in »folklorja« ni le izraz kritičnosti do xy pojava, v slovenski javnosti prej in veliko bolj odklonilen sprejem namesto prijaznega. To bi se utegnilo zgoditi, če bi – v smislu folkloristike – priznali, da je folklorja samostojna entiteta s polnim življenjskim procesom: rastjo, vrhom in upadanjem. In pa: da ne bi folklore zamenjavali s folklorizmom!